

بررسی ویژگی‌های زبان مجریان سیما

زهرا نامور*

چکیده

نویسنده در این مقاله می‌کوشد با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با توجه به مفاهیم زبان‌شناسی و نیز اصول ارتباط گفتاری، برخی از مشکلات موجود در زبان مجریان سیما را در سطوح مختلف زبان بررسی کند. در حقیقت، هدف از این مختصر، بررسی وضعیت فعلی زبان معیار گفتگوهای تلویزیونی و میزان پایبندی مجریان به رعایت قواعد حاکم بر زبان است. برای وصول به این هدف، ابتدا زبان معیار و کارکردهای آن و سپس سطوح مختلف زبان معیار و گونه‌های آن، از جمله گونه رسانه‌ای معرفی شده است. آنگاه به اصول و عوامل ارتباط گفتاری و تحلیل گفتمان و پس از آن، انواع تقویت‌کننده‌های ارتباط گفتاری و مهارت‌های گفتاری آماده‌سازی و خاتمه دادن گفتگو پرداخته شده و در ادامه، پس از ذکر نمونه‌هایی از مشکلات زبانی مجریان سیما در سطوح مختلف، راهکارهایی برای رفع این کاستی‌ها ارائه شده است.

کلید واژه: ارتباط گفتاری، زبان معیار، گونه گفتاری زبان، مجری تلویزیون

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

زبان به عنوان مهم‌ترین خصیصه نوع انسان دارای ساختی نظام‌مند است و نقش‌های مهمی را در تعاملات فردی و اجتماعی ما ایفا می‌کند که یکی از مهم‌ترین آنها، ایجاد ارتباط است. در واقع، زبان مهم‌ترین رسانه ارتباطی است که حاوی دو وجه انتزاعی زبانی (لانگ) و وجه کاربردی زبان در ارتباط‌های روزمره یا همان گفتار است. زبان گفتار، صورت اولیه زبان و طبیعی‌ترین شکل آن است که در آن گفتار و گوینده پیوندی جدانشدنی دارند.

از سوی دیگر، هر نوع ارتباط اجتماعی، مستلزم رسانه خاصی است. رسانه‌ها و بویژه تلویزیون، مهم‌ترین عامل ارتباطات هستند که این نیز به نوبه خود، مهم‌ترین عامل رشد جامعه است. به عبارتی، ارتباط تلویزیون و جامعه، رابطه‌ای حیاتی است که در آن رشد رسانه تلویزیون، نشانه رشد جامعه انسانی تلقی می‌شود. تلویزیون، رسانه پر مخاطبی است که حضور آن به عنوان یک رسانه ترویج زبان معیار به اثبات رسیده است و کارکرد منحصر به فرد آن در تحقق این هدف، موجبات تمایز این رسانه را از رسانه‌های دیگر فراهم آورده است. هر زبان از جمله زبان فارسی، از ساخت‌های درونی، شامل ساخت آوایی، صرفی، نحوی و گفتمانی تشکیل می‌شود که در مجموع توانش زبانی اهل زبان را شکل می‌دهند. زبان در ایفای نقش ارتباطی خود به قواعد دیگری به نام قواعد کاربرد شناختی (منظور شناختی) نیز وابسته است که نشان‌دهنده تعامل زبان و موقعیت‌های اجتماعی متفاوت است. از این رو، انسان برای برقراری ارتباط زبانی مؤثر باید علاوه بر قواعد درونی زبان، اصول کاربرد شناختی، شامل اصول استفاده مناسب از عناصر زبانی در موقعیت‌های اجتماعی مربوط، قواعد غیرکلامی مؤثر بر ارتباط زبانی و عناصر فرا زبانی حاکم بر گفتار را نیز رعایت کند. توانایی رعایت این اصول را «توانش ارتباطی» می‌نامند.

زبان‌شناسی کاربردی، علمی میان رشته‌ای است که با استفاده از اصول نظری، طبقه‌بندی توصیفی و روش‌های تجزیه و تحلیل زبان‌ها، علایم مشخصه هر یک از آنها و تغییراتی را که به هنگام کاربرد زبان پیش می‌آید، توصیف می‌کند و در واقع، تمام مفاهیم و یافته‌های زبان‌شناسی را در حل مسائلی که کاربرد زبان در اجتماع موجب پیدایش آنها می‌شود، به کار می‌برد و در نتیجه، به غنای نظریه‌های علمی زبان‌شناسی کمک می‌کند.

در میان نهادهایی که از زبان و ارتباط کلامی استفاده می‌کنند، رسانه‌ها و بویژه تلویزیون طیف وسیعی از مخاطبان را در بر گرفته‌اند و کاربرد زبان در آنها بسیار

گسترده است. در مقاله حاضر با توجه به اصول زبان‌شناسی رسانه و نیز اصول ارتباط گفتاری، برخی مشکلات موجود در زبان مجریان سیما در ایفای نقش ارتباطی و اطلاعی زبان، بررسی شده است و با ارائه برخی راهکارها، گامی در جهت رفع آنها و ارتقای هر چه بیشتر این نوع تولیدات تلویزیونی برداشته شده است.

با ظهور رسانه‌های جدید، کارکردهای زبان فارسی پیچیده‌تر، حوزه تاثیر آن گسترده‌تر و کاربرد آن تخصصی‌تر شده است. امروزه زبان فارسی نه فقط وسیله ارتباط، بلکه ابزار گسترش و افزایش قدرت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... است. یکی از اهداف رسانه تلویزیون با توجه به فراگیری آن، گسترش و تقویت زبان فارسی معیار است که این امر به میزان دانش و شیوه نگاه و عمل تولیدکنندگان برنامه‌های تلویزیونی بستگی دارد. از میان قالب‌های تلویزیونی، به قالب‌های ترکیبی می‌توان اشاره کرد که بار اصلی انتقال افکار و مفاهیم بر دوش مجری آنهاست. از این رو، نحوه بیان و توانمندی مجری در حوزه زبان گفتاری- که ابزار اصلی او در انتقال پیام‌هاست- عامل مهم ترویج زبان فارسی است. به این ترتیب، بررسی عملکرد مجریان تلویزیونی از جنبه آشنایی با ارتباط گفتاری و زبان فارسی معیار، یک امر مهم در جهت دستیابی به هدف رسانه‌ای تقویت زبان ملی تلقی می‌شود.

گفتگو در مورد موضوعات روز، از اهم فعالیت‌های یک مجری تلویزیونی است. در واقع، پایه و اساس فن مجری‌گری تلویزیونی، ارتباط گفتاری است. هیچ مجری تلویزیونی نمی‌تواند بدون شناخت کامل مهارت‌های کلامی و آشنایی کامل با ارکان گفتگو و بسیاری نکات دیگر که در جریان یک گفتگوی موفق تلویزیونی نقش اساسی دارند، به فن مجری‌گری دست یابد. از این رو، معیار ارزیابی یک مجری تلویزیونی، این است که تا چه اندازه از مهارت گفتگو با میهمانان یا بینندگان برخوردار است و می‌تواند آن را در یک برنامه تلویزیونی به نمایش بگذارد.

توجه به زبان مجریان تلویزیونی، خود نیازمند پژوهش‌های آسیب‌شناسانه در این حوزه است. در این پژوهش تلاش شده است با بازشناسی مؤلفه‌های زبان فارسی معیار به طور عام و نیز زیر ساخت‌های آن و میزان رعایت آنها از سوی مجریان تلویزیونی و با تحلیل نمونه‌هایی از گفتار مجریان سیما، به بررسی عملکرد زبانی آنان پرداخته شود. سؤال اصلی این است که کاستی‌های زبان مجریان تلویزیون چیست و چگونه می‌توان آنها را مرتفع کرد.

مبانی نظری

زبان معیار

زبان معیار، گونه‌ای از یک زبان است که اکثر افراد جامعه زبانی آن را پذیرفته‌اند و به عنوان الگویی معتبر در زبان به کار می‌برند. گویندگان لهجه‌ها و گویش‌های مختلف رایج در یک جامعه، برای برقراری ارتباط با یکدیگر به زبانی مشترک نیازمندند. دادوستدهای فرهنگی و تجاری نیز مستلزم به کارگیری زبانی مشترک است. حکومت‌ها برای برقراری ارتباط میان نهادهای خود، ارتباط با مردم و نیز آموزش آنان، به زبانی مشترک نیاز دارند. همین نیازها و الزامات ارتباطی است که انتخاب گونه‌ای از زبان را به عنوان زبان معیار ایجاب می‌کند. همچنین این زبان منتخب باید تدوین و تثبیت شود و الگوها و هنجارهای زبانی آن توسعه و اشاعه یابند تا بتواند نقش‌ها و وظایف خود را به خوبی ادا کند (سارلی، ۱۳۸۷، ص ۲).

تعاریف زبان معیار

زبان معیار، همان گونه زبانی است که بخش‌هایی از مردم جامعه که شایسته است دیگران از آنها تقلید کنند، به کار می‌برند (ری^۱، ۱۹۶۳، ص ۱۳۳).

زبان معیار، شکل تثبیت شده زبانی است که اکثر جامعه زبانی آن را به عنوان الگو به کار می‌برند. آنها زبان معیار را لازمه زبان فرهنگ شهری می‌شمارند (گاروین^۲ و متیوت^۳، ۱۹۶۸، صص ۳۷۴-۳۶۵).

زبان معیار، گونه زبانی معیار شده، مدون و دارای هنجارهای پذیرفته شده است (فاسولد^۴، ۱۹۸۴، ص ۷۰).

زبان معیار، یکی از لهجه‌های معمول در یک سرزمین است که به حکم ضرورت و به عنوان وسیله ارتباط میان اقوامی که با هم وجه اشتراکی دارند، تعمیم می‌یابد و در اموری که میان همه آن اقوام مشترک است، به کار می‌رود (ناتل خانلری، ۱۳۷۳، ص ۸۴).

---

1. Ray   2. Garvin   3. Mathiot
4. Fasold

زبان معیار، گونه‌ای معتبر از یک زبان است که بیشتر به وسیله گویندگان تحصیلکرده‌ای که در مراکز فرهنگی و سیاسی یک کشور زندگی می‌کنند، به کار گرفته می‌شود. این گونه در ورای گونه‌های منطقه‌ای و اجتماعی قرار دارد و غالباً به عنوان زبان رسمی در آموزش، رسانه‌های گروهی و نوشتار مورد استفاده واقع می‌شود و گویندگان گونه‌های اجتماعی و جغرافیایی گوناگون در موقعیت‌های مناسب آن را به کار می‌برند (مدرسی، ۱۳۶۸، صص ۲۳۳-۲۳۲)

زبان معیار زبانی است که وسیله ارتباط اجتماعی، علمی، ادبی و ... کسانی است که ممکن است در شرایط دیگر به لهجه‌های محلی یا اجتماعی خاص خود تکلم کنند. این زبان است که در رادیو و تلویزیون و روزنامه‌ها به کار می‌رود و در آموزش زبان به خارجیان مورد استفاده قرار می‌گیرد. زبان معیار، زبانی با ثبات و هنجارمدار است که رعایت آنها الزامی است (صادقی، ۱۳۸۷، ص ۱۵).

زبان معیار یک گونه زبانی رایج در جامعه است که با تغییراتی که در صورت و ساخت و نیز نقش و کارکرد آن ایجاد می‌گردد، از سوی اکثر افراد جامعه زبانی به عنوان الگوی زبانی معتبر پذیرفته می‌شود و در نوشتارهای رسمی و گفتارهای برنامه‌ریزی شده به کار می‌رود (سارلی، ۱۳۸۷، ص ۴۳).

معیار و سطوح مختلف زبان

طبق دیدگاه تجویزگرایان درباره شکل و خصوصیت آرمانی زبان معیار، این زبان کمترین تغییرپذیری و گوناگونی را در شکل دارد یعنی فاقد تنوع در الگوهای زبانی و گونه‌های آزاد است. با توجه به این ویژگی آرمانی، زبان معیار در سطوح مختلف به شرح زیر خواهد بود:

برای هر یک از واج‌های زبان، تنها یک نشانه وجود دارد. کلمات دقیقاً همان گونه که تلفظ می‌شوند، نوشته می‌شوند. برای هر کلمه، تنها یک تلفظ و تهجی وجود دارد. هر کلمه، تنها یک معنی دارد و برای هر معنی، یک کلمه بیشتر وجود ندارد. همه گفتارها تنها یک چارچوب نحوی دارند. کلمات جدید با قواعد معین و تخطی‌ناپذیری ساخته می‌شوند. ولیکن در عمل، هر یک از سطوح زبان، مقدار معینی گوناگونی را در الگوهای خود روا می‌دارند. در زمینه تلفظ کلمات، معمولاً در برخی از کلمات، اتخاذ

یک نوع تلفظ برای آن امکان‌پذیر نیست. برای به دست آوردن شکل معیار تلفظ، باید با روش‌های آماری، بسامد هر یک از تلفظ‌های مختلف را در میان افراد تحصیلکرده به دست آوریم. آنگاه پربسامدترین تلفظ را به عنوان شکل معیار برگزینیم. البته رواج سایر تلفظ‌ها ادامه دارد اما ترویج شکل معیار از رواج آنها می‌کاهد (سارلی، ۱۳۸۷).

اما زبان تغییر می‌کند تا پا به پای نیازهای ارتباطی انسان پیش رود. تحول زبانی در تمام سطوح زبان رخ می‌دهد: تحول در سطح واژگان، به شکل پیدایش لغات جدید (نو ساخته یا قرضی)، متروک شدن برخی کلمات، افزایش یا کاهش بسامد کاربرد کلمات در دوره خاصی رخ می‌دهد. سرعت تحول واژگان معمولاً بیشتر از سایر تحولات زبانی است. تحول در سطح آوایی به چند دسته تقسیم می‌شود: همگونی (ابدال)، حذف واج‌ها (تخفیف)، افزایش واج‌ها و جابه‌جایی (قلب). سرعت تحولات آوایی بسیار کند است. تغییر در سطح دستوری معمولاً به شکل تغییر در ترتیب اجزای جمله، افزوده و کم شدن تعداد اجزای جمله پدیدار می‌شود.

از جمله عوامل درونی دگرگونی زبان می‌توان به تمایل گوینده به داشتن حداکثر ارتباط با حداقل تلاش (اصل کم کوشی) اشاره کرد. یعنی مردم هنگام سخن گفتن معمولاً کلمات و عبارات را به نحوی ادا می‌کنند که مستلزم به کار بردن حداقل انرژی و فعالیت باشد (سارلی، ۱۳۸۷، صص ۲۳-۲۰).

گفتار معیار

گفتار، ارتباطی دو سویه و تعاملی است مشتمل بر انتقال معنی میان شرکت‌کنندگان آن که به شدت به متن و به بافت و محتوای سخن بستگی دارد. گفتار به ابزارهای دستوری ویژه‌ای نیاز دارد تا به چیزهایی که در محیط وجود دارد، اشاره کند. یکی از ویژگی‌های گفتار آن است که گویندگان مطابق موقعیت، توانایی انتخاب الگوهای زبانی متفاوت مترادف را دارند. ساختارهای دستوری گفتار، تنوع و گوناگونی بیشتری دارند و انسان آنها را از کودکی و بدون آموزش خاصی می‌آموزد. ساختارهای دستوری گفتار اغلب کامل نیستند و در ساخت‌های نحوی آنها حذف بدون قرینه فراوان است. گاه ممکن است گفتار به مقداری حشو نیاز داشته باشد تا احتمال اشتباه در انتقال پیام کاهش یابد. بسیاری اوقات، موقعیت و بافت گفتگو، مستلزم چنین خصوصیتی است.

لازم است میان دو نوع گفتار، تفکیک قایل شویم: گفتار برنامه‌ریزی شده و گفتار برنامه‌ریزی نشده. منظور از گفتار برنامه‌ریزی شده، گفتاری است که گوینده از پیش درباره آن اندیشیده و در باره جوانب آن تأمل کرده است از جمله سخنرانی‌های علمی و سیاسی. در این نوع گفتار، گوینده هم به چستی و محتوای سخنش توجه دارد و هم در چگونگی ارائه سخن دقت می‌کند، از پیش درباره نوع کلمات، نوع تلفظ کلمات و نیز ساختارهای نحوی و دستوری سخنش می‌اندیشد.

منظور از گفتار برنامه‌ریزی نشده، گفتارهای عادی و روزمره است که در آن ذهن گوینده متوجه انتقال محتوا و مضمون پیام به شنونده است و توجه چندانی به شکل و نحوه ارائه گفتار ندارد. این گفتارها ارتجاعی و بی مقدمه و به طور ناخودآگاه رخ می‌دهند و در آنها جملات غیر دستوری و حذف به قرینه فراوان است و به شدت متکی به بافت و متن سخن است (سارلی، ۱۳۸۷).

گونه رسانه‌ای زبان معیار

گونه رسانه‌ای معیار، زبانی است که در رادیو، تلویزیون، روزنامه‌ها، مطبوعات غیر تخصصی و اینترنت کاربرد دارد. مخاطب این گونه زبانی، مردم عادی جامعه هستند. به همین سبب درجه دقت آن به اندازه گونه علمی معیار نیست و واژه‌های به کار رفته در آن به گفتار نزدیک است.

بسیاری از کاربردهای زبانی در رادیو و تلویزیون، گفتارهای نوشتاری هستند یعنی گویندگان و مجریان، متون مختلف را از روی نوشته برای مخاطبان می‌خوانند و برخی دیگر نیز اصلاً نوشتاری نیستند. در این گفتارها، درجه معیاری سخن پایین‌تر از گونه‌های زبان معیار است. در مقابل، برخی گفتارهای رادیو و تلویزیون نظیر بخش‌های خبری از درجه معیاری قابل قبولی برخوردارند (سارلی، ۱۳۸۷، صص ۱۴۳-۱۴۴).

زبان صداوسیما، زبان ژورنالیستی است که برای نگارش انواع نوشته‌های مطبوعاتی از جمله گزارش، مصاحبه، معرفی کتاب، مشاوره و ... به کار می‌رود. زبان رسانه ویژگی‌هایی دارد که از آن جمله **عام‌المنفعه بودن** است. از این رو، سخن از مطالبی گفته می‌شود که برای عامه مردم مفید است. خصوصیت دیگر این زبان نزدیکی آن به زبان محاوره است. زبان رسانه، زبان زنده امروزی است. مخاطبان این زبان، عامه مردم‌اند و

تنها با این زبان می‌توان رابطه صمیمی با آنان برقرار کرد. از این رو، هر گاه عناصری مهجور و ناآشنا به آن وارد شود، نمی‌تواند نقش ارتباطی خود را به شایستگی ایفا کند. تعبیرات بیگانه‌ای که در زبان فارسی جا نیفتاده باشند، کلمات ثقیل عربی اصطلاحات علمی و فنی بیش از حد تخصصی و جملات دراز پیچیده و تو در تو، زبان رسانه را از فهم عامه دور می‌کنند. از دیگر مختصات زبان رسانه، پویایی آن است. این پویایی از راه تغییر ضرباهنگ جمله‌ها و کوتاهی و بلندی آنها، کاربرد وجوه گوناگون اخباری، استفهامی، شرطی، التزامی و امری، استفاده گه‌گاهی از جمله‌های توصیفی به جای صفت، پرهیز از تکرار و مترادف بی‌نقش، تعبیرات موجز، تناوب جمله‌های فعلی و اسنادی یا بدون فعل و شگردهایی از این قبیل حاصل می‌شود. ویژگی دیگر زبان رسانه، حلاوت آن است. زبان رسانه، با ترفندهایی همچون بیان غیر مستقیم با تعبیرهای کنایی و چاشنی طنز، شیرین می‌شود تا برای مخاطب جاذبه داشته باشد. خصوصیت دیگر زبان رسانه، خلاقیت آن است. زبان رسانه نسبت به عناصر زبان محاوره، پذیرتر است. خصیصه دیگر زبان رسانه، ایجاز است که با سخن موجز، نوعی زبان پدید می‌آورد که هم رساست و هم معنای انتزاعی را به صورت ملموس در می‌آورد (سلیمی، ۱۳۸۳).

زبان صداوسیما ژانرهای متفاوتی دارد از جمله ژانر گفتگو، اخبار، نمایش، تبلیغات و ... یکی از مهارت‌های اکتسابی مجریان، مهارت ارتباط گفتاری و شنیداری و نیز آشنایی با زبان فارسی و غنی‌سازی دامنه لغات و معانی و داشتن بیانی شیوا و متناسب با فضا و موضوع برنامه است. مجری موفق کسی است که هم معانی صریح و هم معانی ضمنی واژگان و عبارات و هم چگونگی کاربرد صحیح عبارات زبانی را مد نظر قرار دهد (عطاردی، ۱۳۸۸، ص ۵۵).

ارتباط گفتاری

معادل‌های گوناگونی از جمله «گفتار» و «سخن» برای مفهوم گفتمان ذکر شده است. مفهوم گفتمان، در بیان کلاسیک بر زبان به عنوان «حرکت در عمل» همواره تأکید شده است. به این ترتیب، واژه‌ها و مفاهیم که اجزای تشکیل‌دهنده ساختار زبان هستند، ثابت و پایدار نیستند و در زمان‌ها و مکان‌های متفاوت، ارتباطات آنها دگرگون می‌شود و معانی مختلفی را بیان می‌کنند. از این رو، ساختار زبان نیز همواره تغییرپذیر بوده است. با این

دید، گفتمان را می‌توان «نمایانگر تبیین زبان در ورای جمله و کلمات و عبارات» دانست و آن را در علایم و کنش‌های غیرکلامی و کلیه ارتباطات میان افراد جستجو کرد (سلیمی، ۱۳۸۳، ص ۵۰).

تحلیل گفتمان که در زبان فارسی به سخن کاوی، تحلیل کلام و تحلیل گفتار نیز ترجمه شده است، یک گرایش مطالعاتی بین رشته‌ای است که به عنوان یکی از روش‌های کیفی در حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی، ارتباطات، زبان‌شناسی و سایر رشته‌های علاقه‌مند به مطالعات نظام‌مند ساختار، کارکرد و فرایند تولید گفتار و نوشتار ظهور کرده است.

ون دایک^۱ وارد کردن متن‌های نوشتاری را به حوزه تحلیل گفتمان مفید می‌داند. مهم‌ترین مشکلی که او در تعمیم حوزه تحلیل گفتمان می‌بیند، این است که در گفتگو تعامل وجود دارد و شرکت‌کنندگان در گفتگو می‌توانند نسبت به هم واکنش نشان دهند اما در مورد متن نوشتاری این تعامل، رو در رو و چندان آشکار نیست. اما می‌توان از تعامل نوشتاری نیز سخن گفت زیرا متون نوشتاری نیز درست مانند گفتگو، کاربرانی دارند که همان نویسندگان و خوانندگان هستند. با وجود این تفاوت، شباهت میان کاربرد زبان نوشتاری و گفتاری به اندازه‌ای هست که بتوان هر دو شیوه گفتمانی یاد شده را در مبحث کلی گفتمان قرار داد (ون دایک، ترجمه میرفخرایی و دیگران، ۱۳۸۲، صص ۱۹-۱۸). براون^۲ و یول^۳ (۱۹۸۹)، در تعریف تحلیل گفتمان می‌نویسند: «تحلیل گفتمان، تجزیه و تحلیل زبان در کاربرد آن با توجه به عوامل موثر بافتی همچون گوینده، شنونده، موضوع و هدف رویداد ارتباطی است. در واقع، تحلیل گفتمان و متن به شاخه‌ای از زبان‌شناسی جدید اطلاق می‌شود که هدف آن توصیف کلام پیوسته معنی‌دار بالاتر از جمله است (آقا گل‌زاده، ۱۳۸۵، ص ۴۶).

در حقیقت، تحلیل گفتمان بیشتر به کارکرد یا ساختار متن و کشف و توصیف روابط آن می‌پردازد. از این رو، در تحلیل گفتمان با سطحی فراتر از عناصر نحوی و لغوی تشکیل‌دهنده جمله یعنی با بافت موقعیتی فرهنگی، اجتماعی و ... سروکار داریم (فرکلاف^۴، ترجمه گروه مترجمان، ۱۳۷۹، ص ۸).

1. Van Dyck

2. Brown

3. Yule

4. Fairclough

هر نوع کلام، جهانی اجتماعی محسوب می‌شود که دارای ماهیت و ساختار اجتماعی است. گفتمان‌ها با توجه به انواع نهادها و کاربست‌های اجتماعی متفاوتی که در آنها شکل می‌گیرند و نیز با توجه به موقعیت، جایگاه و شأن افرادی که صحبت می‌کنند، یا می‌نویسند و کسانی که مخاطب آنان هستند تفاوت می‌یابند. گفتمان‌ها بر حسب مکان و زمان نیز متفاوت هستند. از این رو، زمینه و بستر گفتمان، جریانی همگن و یک‌دست نیست. گفتمان‌ها، مجسم‌کننده معنا و ارتباطات اجتماعی‌اند. هر گفتمان به مسائل، موضوعات و اهداف معینی می‌پردازد و مفاهیم و مضامین خاصی را مد نظر قرار می‌دهد، در حالی که مفاهیم دیگری را کنار می‌گذارد.

گفتمان‌های متفاوت، نظام‌های متفاوتی می‌سازند. امکانات لازم برای معنی، جفت و جور می‌شوند و به کمک موضع اجتماعی که گفتمان از آن برمی‌خیزد، معانی مشخصی پیدا می‌کنند. واژه‌ها، کلمات، تعابیر، اصطلاحات و نظایر آن، بر حسب موضعی که از سوی کارورزان آنها اتخاذ می‌شود، معنای خود را تغییر می‌دهند (مک دانل^۱، ترجمه نوذری، ۱۳۷۷، ص ۴۱).

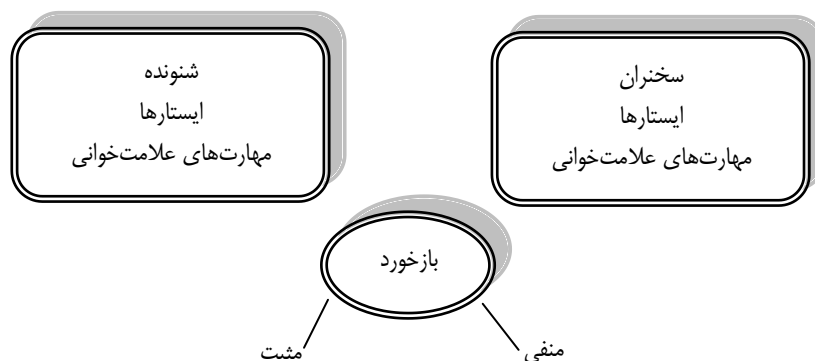
ارتباط گفتاری، فرایندی است که انسان برای تحقق روابط روزانه‌اش با دیگران به کار می‌گیرد. در واقع، ارتباط گفتاری به این دلیل مهم است که یکی از ابزارهای کارساز بشر برای کنترل و تأثیر بر محیط خویش است (میلر^۲، ۱۳۸۰، ترجمه ذکاوتی فراگوزلو، ص ۱۷). گفتگو، شرط مقدماتی هر گفتمان به شمار می‌رود. گفتار مجری تلویزیونی، گفتاری به نسبت طبیعی است که شرایط شرکت‌کنندگان در برنامه گه‌گاه آن را متأثر می‌سازد و باعث دگرگونی‌های واژگانی، نحوی و آوایی می‌شود. کسب معرفت فرایند ارتباط گفتاری مستلزم شناخت متغیرهای ذی‌نقش در آن و نیز شیوه‌های تعامل و قوانین مربوط به این متغیرها است. نمودار ۱، یک الگوی ساده فرایند ارتباط گفتاری است. سه عنصر عمده این الگو عبارتند از: گوینده، شنونده و بازخورد.

---

1. McDonel

2. Miller

نمودار ۱- فرایند ارتباط گفتاری

بازخورد، به معنی پاسخ‌های آشکار شنونده است که گوینده با استفاده از آنها، رفتار ارتباطی آتی خود را شکل یا تغییر می‌دهد. برخی از پاسخ‌ها، به منزله پاداش و بازخورد مثبت تلقی می‌شوند مانند کف زدن، سر را به علامت تأیید تکان دادن و غیره. برخی دیگر از پاسخ‌ها، به معنای تنبیه و بازخورد منفی هستند مانند هو کردن، سوت کشیدن، بی توجهی، خمیازه، اخم و غیره.

دو متغیر بالقوه ذی‌نقش مربوط به گوینده، عقاید با نگرش‌ها و مهارت او در رمزگذاری هستند. رمزگذاری به معنی فعالیت‌هایی است که گوینده از طریق آنها مقاصد، افکار و ادراکات را به پیام‌های قابل مشاهده آوایی و فیزیکی تبدیل می‌کند. دو متغیر ذی‌نقش مربوط به شنونده، نگرش‌ها و مهارت او در رمزگشایی هستند. رمزگشایی یعنی فعالیت‌هایی که شنونده از طریق آنها پیام‌های آوایی و فیزیکی گوینده را به رفتارهای کلامی تبدیل می‌کند (میلر، ۱۳۸۰، ترجمه ذکاوتی قراگوزلو، ص ۷۶).

پل گرایس^۱، فیلسوف انگلیسی، خاطر نشان ساخت که برای دستیابی به نتیجه مطلوب از یک ارتباط کلامی، اصولی باید رعایت شود تا موفقیت در امر ارتباط حاصل گردد از جمله:

کمیت. اطلاعات داده شده باید به اندازه کافی (نه کم و نه زیاد) باشد.

کیفیت. اطلاعات داده شده باید صحیح و بر مبنای واقعیت و آنچه به آن باور داریم باشد.

1. Paul Grise

شیوه بیان. اطلاعات باید با عباراتی رسا، مقبول و در بافتی عاری از پیچیدگی بیان شود. مناسب است. آنچه بیان می‌شود، باید به موضوع مربوط باشد. مقولات اشاری: در تحلیل گفتمان، مقوله‌هایی وجود دارند که نسبت به دیگر پدیده‌ها معنا می‌یابند و به چهار گروه مکانی، زمانی، شخصی و اجتماعی تقسیم می‌شوند. انسجام. انسجام مقوله‌ای گفتمانی است که ناظر بر شکل‌گیری متن گفتار یا نوشتار است. عوامل ایجاد انسجام در متن عبارتند از ضمائر، جانمایی، حذف، حروف ربط و انسجام واژگانی. مبتداسازی. مبتداسازی، یکی از روش‌های نحوی جابه‌جایی ارکان جمله است که در آن عنصری به ابتدای جمله منتقل می‌شود و به این ترتیب، گوینده بر اهمیت آن عنصر تأکید می‌کند.

تنوعات رده‌شناختی. تنوعات آرایش واژگان در سطح جمله است که بر اساس قرار گرفتن فاعل و مفعول و فعل در زبان‌های گوناگون متفاوت است (به نقل از براون و یول، ۱۹۸۹). باید خاطر نشان ساخت که بنا بر ضرورت پژوهش، تنها به تحلیل گفتمان در سطح توصیفی پرداخته شده و چرایی انتخاب متن و عبارات از سوی اشخاص یا در واقع، تفسیر و تبیین عوامل بافت‌های کلان تولید و فهم متن یعنی تاریخ، ایدئولوژی، فرهنگ و قدرت یا همان تحلیل گفتمان انتقادی مورد تأکید قرار نگرفته است. در عرصه کاربردشناسی، مؤلفه‌های تقویت زبانی نقش بسیار مهمی ایفا می‌کنند که شامل تقویت‌های گفتاری و غیر گفتاری است. در مقاله حاضر، فقط به تقویت‌های گفتاری پرداخته شده است.

تقویت‌های گفتاری ارتباط

مؤلفه‌های گفتاری ارتباط، واژه‌هایی هستند که فرد برای تشویق فعالیت‌های دیگران بر زبان می‌آورد و به طور کلی به سه دسته تقسیم می‌شوند: تصدیق/تأکید. این طبقه شامل واژه‌ها و عباراتی است که نشانه موافقت با گفتار طرف مقابل هستند. نمونه‌های آن عبارتند از: «بله»، «صحیح است»، «خیلی خوب»، «می‌فهمم»، «همین طوره».

تحسین/حمایت. کلمات یا جملاتی فراتر و قوی‌تر از تأیید ساده یا توافق با گفتار طرف مقابل هستند زیرا گوینده را آشکارا تشویق و حمایت می‌کند مانند عبارات تک

کلمه‌ای همچون «عالیه» یا عباراتی همچون «کاملاً با تو موافقم»، «چه جالب!»، «ادامه بدهید» (هارجی^۱، ساندرز^۲ و دیکسون^۳، ترجمه بیگی، فیروزبخت و فیروزبخت، ۱۳۸۶، صص ۹۳-۹۲).

توسعه پاسخ یکی از مؤثرترین اشکال تقویت است که نشان می‌دهد شنونده، گفتگو را به دقت دنبال می‌کند و با تکیه بر حرف‌های گوینده آنها را شرح و بسط می‌دهد (همان، ص ۱۶) می‌توان با پذیرش گفته‌های میهمان برنامه، خلاصه کردن، یا پرسیدن سؤالاتی در مورد آنها، به میهمانان پاسخ داد.

پرسش

مؤثرترین شکل ارتباط، ارتباطی است که بر پایه پرسش صورت می‌گیرد. پرسش نوعی مطالبه اطلاعات است که می‌تواند به صورت کلامی باشد. پرسش‌های کلامی می‌توانند به صورت عبارات سؤالی یا عبارات خبری اما در معنای استفهام به کار روند و با پایین و بالا بردن تن صدا در آخرین هجای جمله همراه باشند (هارجی، ساندرز و دیکسون، ترجمه بیگی، فیروزبخت و فیروزبخت، ص ۱۰۹).

پرسش و پاسخ نه تنها راهی برای شروع گفتگو هستند بلکه انجام آن را خیلی آسان‌تر می‌کنند و اهداف مختلفی را برآورده می‌سازند (استنستروم^۴، ۱۹۸۸، ص ۳۰۴). پرسش در بافت‌های مختلف تعامل، کارکردهای متفاوتی دارد، مانند کسب اطلاعات، کنترل تعامل، کسب عقاید، احساسات و نگرش‌های طرف متقابل، انواع پرسش‌های گفتاری عبارتند از: (هارجی، ۱۳۸۶، ص ۱۱۳).

پرسش‌های یادآور

این گونه پرسش‌ها در شروع گفتگو می‌توانند همچون «بخشکن» میهمان را وادار به یادآوری برخی اطلاعات کنند. پرسش‌هایی مانند: «چه سالی متولد شدید؟» یا «در کجا تحصیل کردید؟»

---

1. Hargei   2. Sanders   3. Dickson
4. Stenstroem

پرسش‌های پردازشی

این نوع پرسش‌ها، میهمان را ملزم به فرایندهایی همچون ابراز عقیده، قضاوت یا ارزیابی، پیش‌بینی، تفسیر وضعیت و تحلیل اطلاعات می‌کنند. «به نظر شما، طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، چه تأثیراتی بر سطح اقتصاد کشور خواهد داشت؟»

پرسش‌های بسته

پرسش‌هایی هستند که پاسخ کوتاهی دارند و برای شکل دادن به یک تعامل اجتماعی در مواقعی که زمان محدودی در اختیار داریم، مناسب هستند از جمله «شما شیرازی هستید؟»

پرسش‌های باز

این نوع پرسش‌ها پاسخی بیش از یکی دو کلمه دارند و به طور معمول در گفتگوهای استفاده می‌شوند که مجری می‌خواهد برداشتی از وضعیت مصاحبه‌شونده به دست آورد یا این امکان را برای او فراهم کند که بتواند آزادانه افکار خود را بیان کند. پرسش‌های باز برای گفتگوهایی که وقت بیشتری به آنها اختصاص یافته است، مناسب‌ترند. نمونه‌هایی از پرسش‌های باز عبارتند از: «مهم‌ترین ملاک‌های شما برای پرورش شترمرغ چیست؟». مجری ماهر با استفاده از اظهارات اولیه خود می‌تواند مصاحبه‌شونده را وادار به بیان پاسخی مفصل کند مثل «من در این باره اطلاعات چندانی ندارم لذا از شما می‌پرسم که ...»

پرسش‌های عاطفی

این پرسش‌ها به هیجانات، نگرش‌ها، احساسات یا ترجیحات مصاحبه‌شونده مربوط می‌شوند. «برای مثال، در دوران تحصیل، معلم محبوب شما که بود؟».

پرسش‌های هدایتی

پرسش‌هایی هستند که مصاحبه‌شونده را به سوی پاسخ مورد نظر هدایت می‌کنند. این نوع پرسش‌ها به طور تلویحی پاسخ مورد نظر را در خود دارند از جمله «آیا تا به حال دکوری زیباتر از دکور برنامه ما دیده‌اید؟» یا «در تهران، کرایه‌ها خیلی سنگین نیستند؟»

یا «قبول دارید که هزینه‌های دفاعی اتلاف پول و سرمایه نیست؟» این نوع پرسش‌ها بیشتر از جانب مجریان رادیو و تلویزیون استفاده می‌شوند چون وقتی پاسخ‌دهنده این پرسش‌ها، پاسخ دیگری می‌دهد، ما انتظار داریم برای پاسخ خود دلیلی ذکر کند.

پرسش‌های پیگیرنده

این پرسش‌ها، مصاحبه‌شوندگان را وادار می‌کنند تا پاسخ‌های اولیه خود را بسط دهند مانند «دقیقاً منظورتان چیست؟» یا «ممکن است باز هم توضیح بدهید؟» یا «می‌توانید به نمونه‌هایی از آن اشاره کنید؟»

پرسش‌های تسجیلی

در پرسش‌های تسجیلی، از مصاحبه‌شونده انتظار پاسخ نمی‌رود چون یا خود مجری می‌خواهد به آنها پاسخ دهد یا خود پرسش نوعی اظهار نظر است برای مثال، منظور ما از جمله «کیست که خیر و صلاح فرزندانش را نخواهد؟» این است که «همه خواهان خیر و صلاح فرزندانمان هستیم». از این پرسش‌ها هنگامی استفاده می‌شود که بخواهیم توجه مخاطبان را به واری مطالب برانگیزیم.

پرسش‌های مرکب

در پرسش‌های مرکب، پس از یک پرسش، پرسشی بسته می‌آید. مانند «در تعطیلات چه کار کردید، به اصفهان رفتید؟». این نوع پرسش‌ها وقتی مفیدند که با وجود کمبود وقت باید از میهمان جواب بگیریم. از این رو، اغلب از سوی مجریان رادیو و تلویزیون استفاده می‌شوند.

بازگرداندن محتوا

این تکنیک بر مصاحبه‌شونده متمرکز است و مجری از لحاظ میزان صحبت، در درجه دوم اهمیت قرار دارد. مجری با استفاده از تکنیک بازگرداندن محتوا، سؤال نمی‌کند بلکه جملات معترضه او درواقع، بازگردان گفته‌های مصاحبه‌شونده است. به طور کلی،

بازگرداندن عبارت است از اظهاراتی که جوهره پیام میهمان را در بر گرفته و در واقع بازگویی آن به زبان خودمان است (هارجی، ساندرز و دیکسون، ترجمه بیگی، فیروزبخت و فیروزبخت، ۱۳۸۶).

از طریق این تکنیک، مجری با برشمردن گفته‌های مصاحبه‌شونده، جنبه‌های برجسته تلویحی یا استنباطی آن را بازگو می‌کند. مجریان به طور معمول، بازگردانی را با عباراتی از قبیل «شما احساس می‌کنید که...» شروع می‌کنند.

آماده‌سازی و خاتمه دادن گفتگو

آماده‌سازی، یکی از بخش‌های بسیار مهم تعامل میان فردی است. شکل، مدت و گستره آماده‌سازی در برخوردهای اول، بستگی به بافت تعامل دارد. یکی از انواع آماده‌سازی‌ها، آماده‌سازی اجتماعی (کلامی و غیر کلامی) شامل خوشامدگویی، سلام و احوالپرسی و تدارک تسهیلات است. آماده‌سازی تحت تأثیر عواملی همچون موضوع بحث، زمان، موقع روز، مکان و شخصیت، پیشینه اقتصادی / اجتماعی میهمانان، میزان آشنایی دو طرف و جنسیت شرکت‌کنندگان است.

یکی از راه‌های آماده‌سازی، بیان نام مصاحبه‌شونده و این جمله کوتاه و پرسشی است که «حال شما چطور است؟» این جمله، نشانه به رسمیت شناختن طرف مقابل و تصدیق اوست، نه به این معنا که طرف مقابل، در خصوص وضعیت ارگان‌های بدن خود جوابی بدهد.

راه دیگر، کاربرد برخی جملات نامرتبط با موضوع مورد بحث برای مثال، درباره پوشش میهمان است. مانند چه پیراهن زیبایی پوشیده‌اید یا تعارف کردن نوشیدنی با جمله پرسشی «آبمیوه میل دارید؟». این اظهارات، سکوت را می‌شکنند و ارتباط کلامی را تسهیل می‌کنند (هارجی، ساندرز و دیکسون، ترجمه بیگی، فیروزبخت و فیروزبخت، ۱۳۸۶). فن دیگر آماده‌سازی، بیان جملات کوتاه و بحث درباره اطلاعات جلسه قبلی است.

خاتمه دادن

خاتمه دادن، عبارت از جلب توجه طرف مقابل به سوی پایان یافتن ارتباط کلامی و مکمل مهارت آماده‌سازی است. مانند به کارگیری جملاتی همچون «فعلاً خداحافظ»،

«تا دیدار بعدی»، «بسیار متشکرم» و ... خاتمه دادن کارکردهای متفاوتی دارد که از جمله آنها، جمع‌بندی اطلاعات و بیان برنامه‌ها و زمان بعدی ملاقات است. در برخی از برنامه‌های تلویزیونی، جملات پرسشی تفکربرانگیزی در پایان گفتگو بیان می‌شود تا قسمت‌های مختلف گفتگو به یکدیگر مرتبط شوند و مخاطب را تشویق کنند که هر بار این گفتگو را پیگیری کند. پرسش‌هایی مانند «برای این لایحه چه اتفاقی خواهد افتاد؟» روش دیگر خاتمه دادن، بیان جملات حمایتی است مانند «خیلی خوبه. شما کمک کردید این نکات را هم در نظر بگیریم».

روش پژوهش

از آنجا که هدف پژوهش حاضر، توصیف ویژگی‌های زبان مجریان تلویزیونی و شناخت بیشتر شرایط فعلی آنان به منظور یاری دادن به فرایند تصمیم‌گیری سازندگان این نوع تولیدات تلویزیونی و ارتقای دانش کاربردی در خصوص آنها بوده است، در تدوین این طرح پژوهشی، از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. در این پژوهش، برای جمع‌آوری اطلاعات نظری، از کتاب‌ها و مقالات و برای گردآوری داده‌ها، از میان پنج قسمت از سه برنامه مجری محور سیما- «صبح به خیر ایران»، «روز از نو» و «به خانه برمی‌گردیم» - که در تیر ماه سال ۱۳۸۸ پخش شده‌اند، به شیوه نمونه‌گیری تصادفی، چند دقیقه از گفتار مجریان هر یک، انتخاب و تجزیه و تحلیل شده است.

گزارش یافته‌ها

در حالی که داده‌های ما به صورت گفتاری است، تدوین این پژوهش به شیوه نوشتاری انجام شده است از این رو، مطرح کردن عوامل زبرزنجیری همچون کشش صدا، درنگ و زیر و بمی صدا در این نوشتار، نوعی محدودیت به نظر می‌رسد. در برنامه‌های منتخب که زبان آنها به طور عمده گفتاری است، به دلیل تأثیر از الگوهای نادرست رایج و بی توجهی به معیارهای زبان و نیز بر اساس سهولت تلفظ و اصل کم کوشی، مجریان جملاتی را بیان می‌کنند که به گونه‌ای معیار نیست. در جدول ۱، ناهنجاری‌های آوایی زبان مجریان سیما نمایش داده شده است.

جدول ۱- ناهنجاری‌های آوایی زبان مجریان سیما

ردیف	نمونه ثبت شده	نمونه صحیح	نوع هنجارگریزی	نام برنامه
۱	مسائل و مشکلات شهرتون بگید. این ساعت‌های ابتدایی برنامه گفتیم که قراری بذاریم.	از مسائل و مشکلات شهرتون بگید در این ساعت‌های ابتدایی برنامه گفتیم که قراری بذاریم.	حذف حرف اضافه	صبح عالی بخیر صبح عالی بخیر
۲	برای دیدن برنامه به خانه برمی‌گردیم آماده‌اید؟ بسیارند کسانی که اگرچه تقدیر برای اون‌ها این توفیق رو رقم نزده.	واسه (برا) دیدن برنامه به خانه برمی‌گردیم آماده‌اید؟ بسیارند کسانی که اگر چه تقدیر واسه (برا) اون‌ها این توفیق رو رقم نزده.	کاربرد حروف اضافه نوشتاری	به خانه برمی‌گردیم روز از نو
۳	اگر زن را در طول زندگی جستجو کنیم ...	اگر زن رو در طول زندگی جستجو کنیم ...	کاربرد نوشتاری نشانه مفعولی	روز از نو
۴	اگر قصد اعتکاف داشتید ... اگر مومن برای دیگران ...	اگه قصد اعتکاف داشتید ... اگه مومن برای دیگران ...	کاربرد نوشتاری حرف شرط	روز از نو
۵	بعضی‌ها مرعوب عناوین دهن پرکنی مثل دکترها هستن. سفرخانه خدا درست مثل این است که ...	بعضی‌ها مرعوب عناوین دهن پرکنی مئه دکترا هستن. سفرخانه خدا درست مئه این است که ... سفر خانه خدا درست مئه این است که ...	کاربرد نوشتاری حرف ربط	صبح عالی بخیر روز از نو
۶	بخواییم نخواییم، اصلاح الگوی مصرف دلشوره‌ها رو دیگه کنار بگذارید.	بخواییم، نخواییم، اصلاح الگوی مصرف ... دلشوره‌ها رو دیگه کنار بذارین.	کاربرد نوشتاری افعال	صبح عالی بخیر صبح عالی بخیر

ادامه جدول ۱

ردیف	نمونه ثبت شده	نمونه صحیح	نوع هنجارگریزی	نام برنامه
۷	ضربه هایی که به دندان بچه‌ها وارد میشه ... الان دانش‌آموزان در ایام تعطیلات تابستانی هستند.	ضربه هایی که به دندان بچه‌ها وارد میشه ... الان دانش‌آموزان در ایام تعطیلات تابستونی هستند.	کاربرد نوشتاری اسم‌ها	به خانه برمی‌گردیم صبح عالی بخیر
۸	ممکنه بندگانی نیازمند این مهربانی شما باشند.	ممکنه بندگانی نیازمند این مهربانی شما باشند.	دور ریختن واژه‌ها	به خانه برمی‌گردیم
۹	باید به غلظت مواد غذایی توجه داشته باشیم.	باید به غلظت مواد غذایی توجه داشته باشیم.	کاربرد تشدید در واژه‌های فارسی	به خانه برمی‌گردیم

در جدول ۲، ناهنجاری‌های واژگانی زبان مجریان سیما، نمایش داده شده است.

جدول ۲- ناهنجاری‌های واژگانی زبان مجریان سیما

ردیف	نمونه ثبت شده	نمونه صحیح	نوع هنجارگریزی	نام برنامه
۱	همه در گذشتگان، همه اون‌هایی که در جمع ما نیستند.	همه در گذشتگان را یاد کنیم.	تکرار مضمون	روز از نو
۲	نام ایران بر تارک تمام تاریخ، بر تارک تمام کشورها می‌درخشه.	نام ایران بر تارک تمام تاریخ می‌درخشه.	تکرار گروه حرف اضافه	روز از نو
۳	همه ما در کنار یکدیگر عقد اخوت و برادری بستیم.	همه ما در کنار یکدیگر عقد برادری بستیم.	تکرار واژه‌های عربی و فارسی مترادف	روز از نو

ادامه جدول ۲

ردیف	نمونه ثبت شده	نمونه صحیح	نوع هنجارگیزی	نام برنامه
۴	گاهی امامت را در طفولیت و گاهی امامت را در کهولت تجربه می‌کنیم.	گاهی امامت را در طفولیت و گاهی در کهولت تجربه می‌کنیم.	تکرار مفعول	روز از نو
۵	در حریم این معنویت، خودبینی جایی ندارد، خودخواهی جایی ندارد.	در حریم این معنویت، خودبینی و خودخواهی جایی ندارد.	تکرار گروه فعلی	روز از نو
۶	هنوز نرسیدید به وقت درواقع افطار	هنوز نرسیدید به وقت افطار	کاربرد حشو قید	به خانه برمی‌گردیم
۷	خودرویی‌ها واسه خودشون فکر می‌کنن محیط زیست واسه خودش فکر می‌کنه.	صنایع خودروسازی واسه ... سازمان محیط زیست واسه ...	حذف مضاف	صبح عالی بخیر
۸	اگر فقر، دلیل اعتیاد بدونیم، اگر ثروت، دلیلش بدونیم.	اگر فقر رو دلیل ... اگر ثروت رو دلیلش ...	حذف نشانه مفعولی	روز از نو
۹	این اخبار و اطلاعات که ما این روزها در مورد تصادفات جاده‌ای می‌شنویم ...	این اخبار و اطلاعاتی که ما ...	حذف یای نکره از اسم	صبح عالی بخیر
۱۰	اونایی که معمولاً مشکل دارن.	اون افرادی که مشکل دارن	کاربرد ضمیر به جای اسم	صبح عالی بخیر
۱۱	دکتر بخشی از این مهارت‌ها را به عنوان تئوری به ما یاد دادن	دکتر ... از لحاظ نظری به ما یاد دادن	کاربرد «به» عنوان» به تأثیر از زبان‌های بیگانه	به خانه برمی‌گردیم
۱۲	جلسه مشترکی که بین دولت و مجلس اتفاق افتاد.	جلسه مشترکی که بین دولت و مجلس برگزار شد.	کاربرد فعل «اتفاق افتادن» برای افعال هدفمند	صبح عالی بخیر
۱۳	صحنه‌هایی رو خواهیم دید که مورد اهمیت خواهند بود.	صحنه‌هایی رو خواهیم دید که مهم خواهند بود.	کاربرد اشتباه صفت	صبح عالی بخیر
۱۴	امروز روز مادر هست.	امروز رو مادر است	کاربرد اشتباه فعل «هست» و «است»	روز از نو
۱۵	حداقل وقتی می‌خوایم نقدی وارد بکنیم می‌دونیم یقه کیو بگیریم.	حداقل وقتی می‌خوایم انتقاد بکنیم می‌دونیم به چه جایی مراجعه کنیم.	کاربرد اصطلاحات عوامانه	به خانه برمی‌گردیم

جدول ۳، ناهنجاری‌های نحوی زبان مجریان سیما را نشان می‌دهد.

جدول ۳- ناهنجاری‌های نحوی زبان مجریان سیما

ردیف	نمونه ثبت شده	نمونه صحیح	نوع هنجارگیزی	نام برنامه
۱	اهدای هدیه می‌تونه مبین حساسات ما باشه.	اهدای هدیه، مبین احساسات ماست.	کاربرد فعل «توانستن» برای غیر جاندار	روز از نو
۲	هر آنچه خرد و آزادگی است در هر دوی آنها به شبهت رسیده است.	هر آنچه مشابه است.	کاربرد فعل مرکب به جای فعل ساده	روز از نو
۳	روزنامه هندوستان چند وقت بود که تبلیغ میشه.	سفرنامه هندوستان چند وقت است که تبلیغ میشه	عدم تطابق زبانی افعال	صبح عالی بخیر
۴	تمام تلاش همه ما بر اینه که تمام مشکلات شما را به ثمر برسونیم.	تمام حل بکنیم.	کاربرد افعال ناگویا و عجیب و غریب	صبح عالی بخیر
۵	صدای ما رو دارید؟ گزارش خودتون رو داشته باشید.	صدای ما رو می‌شنوید؟ گزارش خودتون را بفرستید.	کاربرد اشتباه فعل «داشتن» به جای برخی از افعال فارسی	صبح عالی بخیر
۶	قلعه‌ها در بافت قدیمی شهری، بسیار نقش ایفا می‌کردن.	قلعه‌ها، نقش‌های بسیار ایفا می‌کردن.	جابجایی صفت و موصوف و حذف نشانه جمع «ها» از اسم	روز از نو
۷	باید یک قلعه‌ای، یک امنی بسازیم.	باید یک قلعه‌ای، یک جای امن بسازیم.	کاربرد صفت به جای قید است.	روز از نو
۸	مشکلات، سخت ما رو به دیواره خودش می‌کوبه.	مشکلات، به سختی ما رو به دیواره خودش می‌کوبه.	کاربرد صفت به جای قید	روز از نو
۹	میشه این مطلب در قالب خانواده‌ها اطلاع داده بشه.	میشه این مطلب به خانواده‌ها اطلاع داده بشه.	کاربرد حروف اضافه مرکب به جای حروف اضافه ساده	به خانه برمی‌گردیم

ادامه جدول ۳

ردیف	نمونه ثبت شده	نمونه صحیح	نوع هنجارگریزی	نام برنامه
۱۰	تو روزنامه‌ها، حوادث رو به جزئیات نمی‌نویسند.	تو روزنامه‌ها، حوادث رو با جزئیات نمی‌نویسند.	کاربرد اشتباه حرف اضافه	صبح عالی بخیر
۱۱	انصاف بگید ...	منصفانه بگید ...	کاربرد اسم بر جای قید	صبح عالی بخیر
۱۲	برخی از عادات غذایی ما خیلی عادات خوبی بوده	برخی، عادات غذایی ما عادات خیلی خوبی بوده	کاربرد اشتباه قید	به خانه برمی‌گردیم
۱۳	وقتی بشه داخل نان، پروتئین‌های مختلف رو لحاظ کرد ...	وقتی بشه به نان، پروتئین‌های مختلفی رو اضافه کرد ...	کاربرد افعال ناگویا و عجیب و غریب	به خانه برمی‌گردیم

سطح گفتمانی

به لحاظ زبان‌شناسی و اصول برقراری ارتباط، گفتگویی قابل قبول است که از نظر معنا و کاربرد، از انسجام ساختاری برخوردار باشد و بدون آسیب رساندن به هدف گفتگو، در خدمت انتقال پیام و پیشبرد کنش‌های کلامی قرار گیرد. حال سطح گفتمانی بخشی از برنامه‌های منتخب را تحلیل می‌کنیم:

مجری: سلام، صبح بخیر مجدد عرض می‌کنم خدمت شما بیننده‌های (۱) عزیزی که صبح عالی بخیر رو می‌بینید (۲) و منتظر گفتگوی روزهای چهارشنبه، گفتگوی حیات وحش در خدمت جناب آقای دکتر اسماعیل کهرم هستیم (۳) سلام و خوشامد عرض می‌کنم خدمت جنابعالی (۴).

میهمان: (سلام و احوالپرسی می‌کند)

- آقای دکتر (۵) ما اون قدر وعده وعید دادیم برای این گزارش بوشهر (۶) که من دیگه نمی‌خوام هیچ چیزی (۷) بگم. خیلی سریع (۸) بریم به سراغ گزارش‌ها (۹). فقط شما یه توضیح کلی بفرمایید (۱۰) که از کجا (۱۱) شروع کردیم و اولین گزارش‌ها رو ببینیم. (پنخس گزارش اقتصادی)

میهمان: (با اشاره به تصاویر، توضیحاتی می‌دهد)

مجری: از هر جهت (۱۲) شانس آوردیم. هم هوا در شرایط بهتری بود نسبت به

بقیه فصول، نسبت به بقیه سال‌ها، هم پرنده‌ها تعدادشون (۱۳) بیشتر بودن. (۱۴) ولی (۱۵) اجازه بدین با هم بریم این گزارش رو ببینیم که خیلی صحبت نکنیم. با هم این گزارش ببینیم (۱۶). (پخش گزارش اقتصادی از بوشهر)

مجری: بله (۱۷) آقای دکتر کهرم (۱۸) خدا رو شکر توی این گزارش (۱۹) خود آقای تهیه‌کننده (۲۰) اعتراف کردند که برای ما کنسرو ماهی، قارچ، لوبیا، ذرت اینها آورده بودند (۲۱) چون قبل از ساعت ۸ (۲۲) اینجا (۲۳) آقای (۲۴) می‌گفتند که چه شام، ناهارها چه صبحونه‌هایی شما خوردید تو بوشهر (۲۵) این خودش (۲۶) اعترافی بود (۲۷) که بله (۲۸) ما لیست غذایی دادیم ولی خبری نبود (۲۹) دیگه (۳۰). کنسرو بود همش (۳۱)

میهمان: وقتی اونجا زنده‌ست که هتل، مغازه، توریست زیاد هست، پرنده‌ها اونجا می‌رن. (در مورد جزیره می‌گوید)

مجری: توی گزارش (۳۲) همینه (۳۳) آقای دکتر. با هم ببینیم (۳۴) این جزیره رو (۳۵) (پخش گزارش)

مجری: جوجه خشکیده خیلی زیبا بود (۳۶) دو دقیقه (۳۷) فرصت داریم آقای دکتر کهرم (۳۸) البته (۳۹) من بگم خدمت بینندگان عزیز (۴۰) که این گزارش‌ها (۴۱) ادامه دارد فردا، شنبه و یکشنبه (۴۲) به صورت سریالی تقدیم حضورتون می‌شه (۴۳) از آقای دکتر کهرم درخواست کردیم (۴۴) که تشریف داشته باشن (۴۵) تو برنامه همین حول و حوش (۴۶) ساعت ۸:۳۰ تا ۹ (۴۷) بتونیم اینها (۴۸) رو ببینیم با همدیگه. **میهمان:** (به توضیحات خود ادامه می‌دهد)

مجری: اصلاً (۴۹) زندگی اجتماعی خیلی جالبی داشتند (۵۰) اتحاد خیلی خوب (۵۱) همه با هم پرواز می‌کردن (۵۲) لحظه‌ای (۵۳) که ما نزدیک می‌شدیم (۵۴) همه (۵۵) با هم بالا سر (۵۶) ما این (۵۷) صدای اون (۵۸) صدا رو چی می‌گفتید؟ (۵۹)

میهمان: صدای استرس

مجری: ادامش (۶۰) رو آگه اجازه بدید آقای دکتر کهرم (۶۱) فردا در خدمت بینندگان عزیز خواهیم بود و (۶۲) گزارش‌ها رو تقدیم حضورشون خواهیم کرد.

- ۱.۲. کاربرد واژه‌های خاص متن تلویزیونی ۱۶. تکرار
۳. دانش مشترک گوینده و بیننده-توصیف بافت ۱۷. کاربرد پرکننده موقعیت
۴. به هم ریختگی الگوی نحوی SOV ۱۸. استفاده از حالت ندایی
۵. استفاده از حالت ندایی برای نشان دادن ۱۹. اشاره به بافت تصویری مخاطب جدید
۶. به هم ریختگی الگوی نحوی SOV ۲۰. کاربرد تأکید
۷. کاربرد مقوله تأکید ۲۱. تغییر موضوع با اشاره به بافت تصویری
۸. کاربرد مقوله زمانی ۲۲. کاربرد مقوله زمانی
۹. حرکت گروه حرف اضافه به انتهای جمله پایه ۲۳. کاربرد مقوله مکانی
۱۰. کاربرد مقوله اشاری اجتماعی ۲۴. استفاده از حالت ندایی برای نشان دادن مخاطب جدید
۱۱. کاربرد مقوله مکانی ۲۵. تغییر الگوی نحوی SOV
۱۲. کاربرد اشتباه مقوله مکانی ۲۶. کاربرد ابزار انسجامی «این» و ارجاع برون متنی
۱۳. فرایند مبتداساز ضمیر گذار علم‌انسانی و مطالب ۲۷. کاربرد اشتباه فعل «اعتراف کردن» به جای «تکذیب کردن»
۱۴. تطابق نداشتن فعل و فاعل از حیث افراد ۲۸. کاربرد پرکننده
۱۵. کاربرد نابه‌جای کلمه ربط ۲۹. تکرار مضمون قبلی
۳۰. کاربرد تکیه کلام ۴۷. کاربرد مقوله زمانی
۳۱. تغییر الگوی SOV و ابزار انسجامی «همش» ۴۸. ابزار انسجامی با اشاره به بافت تصویری

۳۲. اشاره به بافت تصویری
 ۴۹. کاربرد نابه‌جای تأکید
۳۳. کاربرد ابزار انسجامی اشاری
 ۵۰. حذف فاعل با اشاره به بافت تصویری
۳۴. کاربرد اصطلاح خاص متن تلویزیونی
 ۵۱. جمله بی فاعل
۳۵. تغییر الگوی نحوی SOV
 ۵۲. حذف فاعل با اشاره به بافت تصویری
۳۶. تغییر موضوع با اشاره به بافت تصویری
 ۵۳. کاربرد مقوله زمانی
۳۷. کاربرد مقوله زمانی
 ۵۴. حذف مفعول، نوعی ابزار انسجامی پیونددهنده جملات
۳۸. تغییر الگوی نحوی SOV
 ۵۵. حذف اسم مرجع
۳۹. کاربرد تأکید
 ۵۶. کاربرد مقوله مکانی
۴۰. تغییر مخاطب
 ۵۸، ۵۷، ۵۶. کاربرد ابزار انسجامی با اشاره به بافت تصویری
۴۱. اشاره به بافت تصویری
 ۵۹. رعایت معیار کیفیت
۴۲. کاربرد مقوله زمانی
 ۶۰. حذف اسم با اشاره به بافت تصویری
- ۴۳، ۴۴، ۴۵. کاربرد مقوله اشاری اجتماعی
 ۶۱. استفاده از حالت ندایی
۴۶. رعایت معیار کمیت
 ۶۲. کاربرد نقش نمای کلامی در اتصال عبارات هم مضمون

سطح کاربرد شناختی

یک مجری تلویزیونی برای ایجاد ارتباط زبانی با دیگران، علاوه بر اینکه باید از توانش زبانی مناسب برخوردار باشد و بتواند عناصر درون زبانی را به خوبی به خدمت بگیرد،

باید از توانش ارتباطی هم برخوردار باشد. در این قسمت، به مطالعه عناصر کاربردی نمونه‌ای از مصاحبه‌های برنامه‌های منتخب می‌پردازیم.

مجری: درسته که تب دانشگاه با کنکور، چه دانشگاه آزاد، چه دانشگاه سراسری، یکی دو هفته‌ایه که در واقع فروکش کرده و این آزمون مشکل گذشته اما یکی از دانشگاه‌هایی که در چند سال اخیر، بسیار چشمگیر عمل کرده و بسیار تأثیرگذار بوده در میزان دانشجو شدن جمعیت طالب علم کشور، دانشگاه پیام نور هست که آزمون‌هایی رو در پیش رو داره. امروز فرصتی است تا در خدمت ریاست محترم این دانشگاه باشیم، آقای دکتر سید محمد حسینی. و صحبت‌هایی رو از زبان ایشان بشنویم و بحث رو مطرح کنیم. آقای دکتر سلام صبح بخیر.

میهمان: سلام. صبح شما و بینندگان عزیز بخیر.

مجری: آقای دکتر تا جایی که در اخبار اومده و اطلاع داریم، آزمون دکترا در دانشگاه پیام نور و همین طور آزمون کسانی که دانش‌پذیری رو طی کردند تا به دوره کارشناسی، کارشناسی ارشد. در فضای اطلاع‌رسانی منتظریم تا صحبت‌های شما رو بشنویم.

(مرحله آماده‌سازی گفتگو تحت تأثیر موضوع بحث، پیشنهاد مصاحبه‌شونده، شامل خوشامدگویی، احوالپرسی، تدارک تسهیلات کلامی، بیان نام مصاحبه‌شونده و بیان هدف تعامل)

میهمان: ۳۹۰۰ نفر ثبت‌نام کردند برای دکترا، کاردانی به کارشناسی یا کارشناسی ناپیوسته، اولین بار هست. آزمون دوره‌های فراگیر این مزیت رو داره این درس‌هایی که الآن آزمون میدن، جزء واحدهای گذرونده شده تلقی می‌شه یعنی جزء ترم دوم‌ها می‌شوند.

مجری: آقای دکتر حسینی، در چند سال گذشته نسبت به طرح سؤالات و محتوای اون‌ها ایرادهایی گرفته شده. راجع به اصلاحاتی که انجام شده در آزمون‌های امسال توضیح بفرمایید.

(پرسش باز و هدایتی که مصاحبه‌شونده را به سوی تحقق هدف تعامل هدایت می‌کند)

میهمان: ایرادها بود اون‌ها را حذف کردیم مثل نمره منفی که برای آزمون رقابتی

هست. آزمون‌هایی که برگزار می‌شود همه برای اساتید و حضور دانشجویان در کلاس مؤثر است.

مجری: اسم دانشگاه که می‌آد طبیعتاً اولین مطلبی که مطرح می‌شه، فضای آموزشی است با فضای مشخص اما فعالیت‌های فرهنگی، تربیتی و ورزشی همیشه در دانشگاه مورد توجه و از اهمیت خاصی برخورداره. دانشگاه پیام نور هم به این فعالیت‌ها پرداخته و اگر که بله به چه میزان؟

(جمله تسجیلی - پرسش باز و هدایتی)

میهمان: در گذشته نبوده چون افراد مسن و شاغل بودن، مورد انتظار نبوده ولی الان جوان هستند به مسابقات فعالیت ورزشی توجه می‌شه.

مجری: آقای دکتر ما یک بار هم در بخش اجتماعی صبح عالی بخیر به این نکته پرداختیم و پاسخ شما رو هم شنیدیم و اون این مراکزی بود که به نام دانشگاه پیام نور تبلیغ می‌کنند تخفیف هم می‌دن، افراد را جذب می‌کنند، پول هنگفتی هم می‌گیرن و قول می‌دن که تضمینی شما در دانشگاه پیام نور قبول می‌شید حتمی. به نظرم بهترین فرصتیه که رو در رو، شفاف به مردم بگید و اطلاع‌رسانی بکنید که خدای نکرده فریب سودجویان را نخورند.

(بازگرداندن محتوای گفته‌های مصاحبه‌شونده در جلسه قبلی و توسعه پاسخ)

میهمان: (در پاسخ به مجری، توضیحاتی می‌دهد)

مجری: پس داوطلبین فقط و فقط برای این که خیالشون بلکه راحت بشه به خود دانشگاه پیام نور مراجعه کنند.

(بازگرداندن محتوا با بازگویی جنبه‌های استنباطی آن با زبانی روشن)

میهمان: در تهران یا در استان‌ها واحدهای ما مشخص هست.

مجری: درسته. یکی دو انتقاد شاخص‌تر به دانشگاه پیام نور وارد بوده. به نظر من فرصتیه که مغتنم بشمارم از خود شما این مطالب رو بپرسم که پاسخ شما رو بشنوم. درواقع همه قانع خواهند شد یکی افزایش ظرفیت دانشگاه پیام نور بوده. درواقع رقم‌های زیادی که از دانشجویان صحبت می‌شه. فقط فرصت من کوتاهه. اگر لطف کنید که کوتاه پاسخ بدید. با این افزایش ظرفیت‌ها آیا به همان میزان کیفیت هم بالا رفته؟

(مؤلفه کلامی تأکید - توسعه پاسخ - پرسش باز و پردازشی - جمله هدایتی به سوی پایان گفتگو)

میهمان: (آمار کمی دانشجویان را می‌دهد و به بحث کیفی نمی‌پردازد چون مجری کلام او را قطع می‌کند)

مجری: خیلی متشکرم از حضور شما در صبح عالی بخیر. آقای دکتر با شما خداحافظی می‌کنم و دعوت می‌کنم که بیننده صبح عالی بخیر باشید تا ساعت ۹ صبح. (خاتمه دادن گفتگو بدون جمع‌بندی و خلاصه کردن گفته‌های مصاحبه‌شونده)

نتیجه‌گیری

هدف از این مختصر، بررسی وضعیت فعلی زبان گفتاری مجریان تلویزیونی بود. نمونه‌هایی که از نادرستی‌های گفتار تلویزیون مطرح شده، نشان‌دهنده آن است که توجه بیشتر به نظارت بر مجری‌گری در رسانه فراگیر تلویزیون امری ضروری است زیرا تأثیر تلویزیون در حقیقت به دلیل گستردگی کاربرد آن بسیار زیاد است و بدیهی است که توجه به این امر با برانگیختن حس مسئولیت‌پذیری در مجریان تلویزیون تحقق می‌پذیرد. همان گونه که می‌دانیم، زبان فارسی یک نظام منسجم تلقی می‌شود و از این رو، بررسی سطوح مختلف آن به طور مجزا، تنها به منظور سهولت بیان و درک کاستی‌های آن است.

سطح آوایی

در تحقیق به عمل آمده معلوم شد که تلفظ واژه‌های کوتاه /e/ /a/ و /o/ به این دلیل که در منابع مکتوب معتبر، حرکات آنها نوشته نمی‌شود، بیشترین تغییرات را یافته و منجر به پدید آمدن گوناگونی آزاد واجی در گونه گفتاری مجریان سیما شده است. مانند:

۱. جانشینی /e/ و /a/ در واژه‌هایی مانند زوال، شباهت، فراغ، نهج‌البلاغه، ثروت، ولایت، لذت

۲. جانشینی /a/ و /u/ در واژه‌هایی مانند مهربون، تابستون، آسمون، حیوون، ایرون، تهران، تموم

۳. جانشینی /e/ و /o/ در واژه‌هایی مانند تجربه، عنوان، ترجمان، کالری، نقاط، چنین، چنان

۴. جانیشینی /o/ و /ow/ و /u/ در واژه‌هایی مانند شورا، موجبات
۵. جانیشینی /a/ و /i/ در واژه‌هایی مانند پیامبر، پیامد، پیام
۶. جانیشینی /a/ و /o/ در واژه‌هایی مانند ثبات، آوردن، نبوت، بین‌المللی،
فوق‌العاده، گمان

همچنین کاربرد اشتباه تشدید در واژه‌هایی مانند غلظت، فناوری، ابهت، دور ریختن واکه‌ها مانند آبرو، جلسه، شرکت، آزمون، ارجمند، مستمند و کاربرد تنوین عربی در واژه‌هایی فارسی مانند ابتدا، گاه، خواهشاً، نیز در مواردی دیده شد. علاوه بر این، مشاهده شد با وجود آنکه بخش عمده زبان این برنامه‌ها، گونه گفتاری است، مجریان سیما به هنگام تلفظ واژگان از، گونه گفتاری به گونه نوشتاری و بر عکس پرش دارند.

سطح واژگانی

مجریان تلویزیون در بسیاری موارد، واژه‌های بیگانه‌ای را به کار می‌برند که معادل فارسی متداول دارند از جمله استند بای (standby)، تایم، فرش (fresh)، کامپیوتر، فاکس، آداپته، اسپانسر، دربی، سرچ (search)، زون (zone)، کمپ (camp)، سنسور (sensor)، استاپ (stop)

به نظر می‌رسد که مجریان تلویزیون، از واژه‌های نوی موجود بهره نمی‌گیرند و واژه‌های متداول را نیز کنار می‌گذارند. اشکال عمده گفتار مجریان، تکرار صفات و قیدهاست. گویی این امر به هدف اطناب و درازگویی صورت می‌گیرد اما افراط در آن موجب خستگی بیننده می‌شود. مورد دیگر کاربرد زیاد واژه‌های عربی و نیز اعمال قواعد عربی بر واژه‌های فارسی است از جمله سیاسیون، عناوین، ناشرین، مخاطبین، اشارات، هیجانات، فرمایشات، گزارشات، میوه‌جات، حضرات، توضیحات، توجیهات، لحظات، خطرات، ادارات، عکس‌العمل، اغراق، موخره، انقطاع. واژه‌هایی مانند اشاره، هیجان، فرمایش، گزارش و میوه واژه‌هایی فارسی هستند که نشانه جمع «ات» عربی برای جمع بستن آنها به کار رفته است.

هر چند زبان دینی ما مسلمانان، عربی است، برای حفظ و پاسداری از زبان ملی خود بهتر است در صورتی که معادل فارسی این واژه‌ها و واژه‌های سایر زبان‌ها را داریم، مجریان سیما از آنها استفاده نکنند. اشکال عمده دیگر، کاربرد عبارات نادرست در

گفتار است. مانند اصطلاح «تزریق کردن نیرو به تیم» که در میان مجریان ورزشی رایج است. یا عبارت «ارتباط گرفتن» که به جای «ارتباط برقرار کردن» گفته می‌شود.

سطح نحوی

رایج ساختن قواعد حاکم بر ساخت‌های متداول در بین گویشوران زبان فارسی، بر عهده مجریان تلویزیون است که با ارائه الگوی مناسب در گفتار خود به رواج زبان فارسی معیار کمک کنند. تلویزیون، رسانه‌ای است که در آن از قالب گفتار بسیار استفاده می‌شود. استفاده از افعال و حروف اضافه مرکب به جای افعال و حروف اضافه ساده و به تبع آن، درازگویی، کاربرد نادرست قیدها، جابه‌جایی اجزای جمله و ساخت جمله‌های نامعيار، رعایت نکردن زمان افعال و کاربرد اشتباه فعل «هست» به جای فعل «است» از جمله اشکالات عمده گفتار مجریان سیماست.

سطح گفتمانی

چند گرایش عمده دستوری در گفتار مجریان مشاهده می‌شود که مهم‌ترین آنها «مبتداسازی» و «تنوعات رده‌شناختی در آرایش واژگان»، «حذف فعل» و کاربرد «مقولات اشاری» است.

می‌دانیم که جملات زبان فارسی از دیدگاه رده‌شناختی زبانی (فاعلی-مفعولی-فعلی) است اما در برنامه‌های بررسی شده، تخطی‌هایی از این صورت غالب به چشم می‌خورد. در سطح گفتمانی، آنچه در این برنامه‌ها شاخص است، فراوانی هنجارگریزی‌های واژگانی و دستوری است که به طور عمده شامل این موارد است: به هم ریختگی الگوی نحوی و حرکت گروه حرف اضافه به انتهای جمله پایه، اتکا به دانش مشترک بین مجری و مخاطب و نیز به بافت تصویری و در نتیجه حذف فاعل، مفعول و کاربرد بیش از حد ابزار انسجامی اشاری و نیز رعایت نکردن معیار ارتباط و قطع کلام و تغییر ناگهانی مخاطب و موضوع و نیز رعایت نکردن معیار کیفیت.

سطح کاربرد شناختی

از عمده اشکالات موجود در سطح کاربرد شناختی برنامه‌های بررسی شده این است که

مجریان از مهارت کافی در بازگردانی محتوا و ارائه توضیحات کافی و نیز خلاصه کردن و جمع‌بندی مطالب برخوردار نیستند. شاید این کاستی با کمبود وقت برنامه یا کمبود آگاهی و دانش مجری در ارتباط باشد. در هر صورت، شرط موفقیت یک تعامل مؤثر، بهره‌گیری از یک مجری دانا و کارآزموده در مهارت گفتاری و نیز اختصاص زمان کافی به قسمت‌های مختلف برنامه است. نکته دیگر اینکه در برخی موارد، مجری برنامه همزمان با معرفی میهمان، در مورد موضوع برنامه از او سؤال می‌کند و اجازه به کارگیری راهکارهای گفتاری آغاز گفتگو مانند سلام و احوالپرسی با بینندگان را به میهمان برنامه نمی‌دهد که این خود، از کاستی‌های کاربردی یک مجری است.

در پایان، به منظور پاسداری از زبان فارسی معیار و کاهش کاستی‌های زبانی لازم به نظر می‌رسد که با بهره‌گیری از زبان‌شناسان مجرب، در زمینه تلفظ صحیح کلمات، جایگزینی معادل‌های ساخته شده از سوی فرهنگستان زبان و ادب فارسی و مهارت‌های گفتاری و شنیداری به مجریان آموزش داده شود.

منابع

- آفاگل‌زاده، فردوس. (۱۳۸۵). تحلیل گفتمان انتقادی. تهران: علمی و فرهنگی.
- سارلی، ناصرقلی. (۱۳۸۷). زبان معیار. تهران: هرمس.
- سلیمی، اصغر. (۱۳۸۳). گفتمان در اندیشه فوکو. کیهان فرهنگی، ۲۱۹، مؤسسه کیهان.
- صادقی، اسماعیل. (۱۳۸۸). بررسی الگوهای زبانی غیر معیار در سریال‌های تلویزیونی. تهران: مرکز تحقیقات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.
- صادقی، علی اشرف. (۱۳۸۷). زبان معیار. اعتماد. ۱۰/۳۰/۱۳۸۷.
- عطاردی، الهه. (۱۳۸۸). بررسی ویژگی‌های مجری موفق. تهران: مرکز تحقیقات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.
- فرکلاف، نورمن. (۱۳۷۹). تحلیل انتقادی گفتمان (ترجمه گروه مترجمان). تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- مدرسی، یحیی. (۱۳۶۸). درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

- مک دانل، دایان. (۱۳۷۷). مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان تا پایان ۱۹۶۰ (ترجمه حسینعلی نوذری). فصلنامه سیاسی اجتماعی گفتمان، ۲.
- میلر، جرالدر. (۱۳۸۰). ارتباط کلامی (ترجمه علی ذکاوتی قراگزلو). تهران: سروش.
- ناتل خانلری، پرویز. (۱۳۷۳). زبان‌شناسی و زبان فارسی. تهران: توس.
- ون دایک، تئون ای. (۱۳۸۲). مطالعاتی در تحلیل گفتمان (ترجمه گروه مترجمان). تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- هارجی، اون؛ ساندرز، کریستین و دیکسون، دیوید. (۱۳۸۶). مهارت‌های اجتماعی در ارتباطات میان فردی (ترجمه خشایار بیگی، خشایار و مهرداد فیروز بخت). تهران: رشد.
- Brown, G. & Yule, G. (1989). **Discourse Analysis**. Cambridge University Press.
- Fasold, R. (1984). **The Sociolinguistic of Society**. Oxford: Blackwell.
- Garvin, P. & Mathiot, M. (1956). **Urbanization of Gurani; A Problem in Language & Culture; The Hague**, Mouton London: Sage.
- Ray, P.S. (1963). **Language Standardization**, New York: McMillan.
- Stenstroem, A. (1988). **Questions in conversation**. New York and Berlin: McMillan.